

سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس
ارتش جمهوری اسلامی ایران
انتشارات آتشبار

دفاع هوایی

از
خارج

نویسنده: رضا جهان‌فر

سرشناسه	جهانفر، رضا، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدورنده	Jahanfar, Reza دفاع هوایی از خارک / نویسنده رضا جهانفر.
مشخصات نشر	تهران: سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس ارتش جمهوری اسلامی ایران، انتشارات آتشبار، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۱۰۴ص: مصور(بخشی رنگی) ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۳۳۶-۹۰-۸ ریال ۱۱۰۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹ - ۱۳۶۷ -- جزیره خارک
موضوع	Iran-Iraq War, ۱۹۸۰-۱۹۸۸ -- Khark Island
موضوع	دفاع هوایی -- ایران -- جزیره خارک
موضوع	Air defenses -- Iran -- Khark Island
شماره افزوده	سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس ارتش جمهوری اسلامی ایران، انتشارات آتشبار
رده‌بندی کنگره	DSR ۱۶۱۰/خ۲ج۹ ۱۳۹۷
رتبه‌بندی دیویی	۹۵۵/۰۸۲۳
شماره شابشناس ملی	۵۲۱۰۰۷

دفاع هوایی از خارک

نویسنده: رضا جهانفر

ویراستار: بهارک گلی

کنترل نهایی: نادر احدی

شابک: ۹۰-۷۳۳۶-۶۰۰-۹۷۸

طراح جلد: مهدی لریان

نوبت و سال چاپ: اول- ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۱۰۰۰۰ ریال

ناشر: انتشارات آتشبار وابسته به سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس

ارتش جمهوری اسلامی تلفن: ۸۱۹۵۴۱۱۱

فهرست

مقدمه	۱۱
فصل اول موقعیت جغرافیایی جزیره خارک	۱۶
فصل دوم تأثیر درآمدهای نفتی (صادرات نفت)	۲۰
فصل سوم دفاع هوایی از خارک در جنگ تحمیلی	۲۴
فصل چهارم مستقری نیرو سازمان‌ها و نهادها با دفاع هوایی کشور	۵۷
فصل پنجم روایت‌ها	۶۵
فصل ششم سخن پایانی	۷۹
پیوست‌ها	۸۶
منابع	۹۸

مقدمه

شاید در نگاه اول صنعت نفت ایران در سال‌های جنگ تحمیلی دو وظیفه مستمر و مداوم تأمین سوخت موردنیاز کشور و تأمین سوخت موردنیاز جبهه‌ها را بر عهده داشت؛ اما اهمیت این صنعت فراتر از تأمین سوخت بود. اقتصاد ایران کاهنده وابسته به نفت بود و قطع صدور نفت مترادف با ورشکستگی کشور بود. به همین دلیل مراکز نفتی - خطوط لوله، مراکز پمپاژ نفت، چاه‌ها و اسکله‌ها، مخازن ذخیره‌سازی، بندرها و اسکله‌های نفتی - به‌عنوان مهم‌ترین اهداف حملات هوایی رژیم صهیونیستی و هوایی عراق شناخته می‌شد. از همان روزهای ابتدایی جنگ، عراق از زمین، هوا و دریا، اگرچه با اهداف مختلف وابسته به صنعت نفت ایران را مورد حمله قرار داد و آسیب‌ها، زیان‌ها به آن اماکن وارد کرد. برخی منابع خبری از نقش صنعت نفت ایران به‌عنوان «قلب» و «سند» عراق در حمله به ایران نام برده‌اند. روزنامه کویتی القبس به نقل از مقامات عراقی در فروردین‌ماه ۱۳۶۰ پیرامون اهداف رژیم بعث از آغاز جنگ تحمیلی می‌نویسد: «هدف آن تصرف خوزستان، اشغال چاه‌های نفت و اعلام استقلال آن و تشکیل حکومت عراق می‌باشد» (جلیلود، ۱۳۸۸: ۴۳ و ۴۴) اگرچه تلاش و ترجیح صدام دستیابی به منابع نفتی به‌صورت سالم و قابل بهره‌برداری بود ولی فرایند ادامه جنگ به‌شکل بی‌پیش رفت که باعث‌ها برای شکست ایران سعی در نابودی منابع و تأسیسات نفتی ایران داشتند. در این میان بحث حمله به تأسیسات نفتی جزیره خارک از حدود

دو هفته قبل از آغاز درگیری رسمی | در صنعت نفت ایران | مطرح شد. (ضیغمی، ۱۳۹۱، شبکه اطلاع رسانی نفت و انرژی شانا)^۱

موفقیت عراق در حملات هوایی بر علیه ایران زمینه ساز موفقیت عراقی ها در جبهه بود. در واقع در سال های جنگ تحمیلی حملات هوایی عراق به تأسیسات نفتی ایران، به دو طریق بر توان نظامی جمهوری اسلامی ایران فشار می آورد: اول از طریق کاهش امکان تهیه تجهیزات و تسلیحات نظامی که مستقیماً در توان نظامی ایران، جبهه ها تأثیر داشت و دوم اینکه از طریق ایجاد مشکلات اقتصادی برای دستگاه های دولتی و مردم که پشتیبانی جبهه ها را بر عهده داشتند. (یزدان قام، ۱۳۸۱، ۱۵)

اگرچه میزان آسیب دیدگی مراکز نفتی و در نتیجه کاهش توان تولید نفت ایران در ماه های اولیه جنگ بسیار بیشتر بود اما به تدریج افزایش توان دفاع هوایی ایران منجر به کاهش آسیب های وارده به تسهیلات و مراکز اعمال دفاع هوایی - آفند و پدافند هوایی - استفاده از روش های پدافند غیر عامل در مراکز وابسته به صنعت نفت ایران - نظیر استفاده از گوی های شناور و لوله های خراطمی برای بارگیری نفت و سرانجام عملیات شاتل که به وسیله آن نفت توسط نفتکش های متعلق به ایران از خارک بارگیری شده برای تحویل به خریداران خارجی، مناطق امن تری چون جزایر سیری و لاوان منتقل می شد - منجر به کاهش میزان موفقیت عراق در حملات به مراکز وابسته به صنعت نفت ایران شد.^۲

^۱ <http://www.shana.ir/fa/newsagency/> ۱۹۵۳۴۴

^۲ حشمت زاده، محمدباقر، مقاله «جنگ تحمیلی و نفت - بخش دوم، نقش نفت در تداوم دفاع مقدس» منتشرشده در <http://dsrc.ir/View/article.aspx?id=۷۱۳>

پدافند هوایی ایران با استفاده از تجهیزات راداری و موشکی و توپخانه ضدهوایی و بهره‌گیری از هواپیماهای ره‌گیر طرح پدافندی در تعامل کامل با پدافند هوایی سایر سازمان‌های نظامی از جمله نیروی دریایی، موفق به ایجاد پوشش امن برای خارک در برابر هواگردهای عراقی شد. ایجاد این پوشش امن در بسیاری مواقع برای مردم ایران ناشناخته بود و فقط هرازگاهی، از تریبون‌های رسمی اعلام می‌شد به‌عنوان مثال امام‌جمعه وقت خارک در زمان جنگ تحمیلی در نماز جمعه از مشاهدات خود در خصوص ساقط نمودن موشک زمین به زمین عراقی توسط پدافند هوایی ارتش سخن گفت.^۳

خارک تا پایان یک تحلیلی ۲۸۳۴ نوبت مورد هجوم هوایی و موشکی واقع شد.^۴ ولی عملکرد دفاع هوایی کشورمان منجر به ناکارآمدی بمباران‌های بعثی‌ها شد.

جزیره خارک به‌عنوان اصلی‌ترین مرکز صدور نفت ایران نقش غیرقابل‌انکاری در تأمین منابع مالی ایران در سال‌های جنگ تحمیلی داشت. این جزیره و تأسیسات نفتی موجود در آن، آن‌چنان برای حکومت بعث عراق و همچنین جمهوری اسلامی ایران اهمیت داشت که کابینه‌ها و «خارک» بارها توسط صدام حسین و همچنین امام خمینی (ره) مورد استفاده قرار

^۳ ویژه‌نامه رزمایش مدافعان آسمان ولایت، مصاحبه امیر مقیسه

^۴ «جزیره خارک نماد استقامت و پایداری» منتشرشده در خبرگزاری مهر پنج‌شنبه ۶ مهر ۱۳۹۱، شناسه خبر:

۱۷۰۶۲۴۶، به نشانی <http://www.mehrnews.com>

گرفت و بخش اعظمی از توان نیروی هوایی ایران و عراق و همچنین پدافند هوایی ایران را به خود اختصاص داد.

یکی از مهم‌ترین مأموریت‌های پدافند هوایی در سال‌های جنگ تحمیلی، حفظ و حراست از صنعت نفت ایران در برابر حملات هوایی عراق بود. این مأموریت از چاه‌های نفت شروع شده و با تحویل نفت به مشتریان نفت ایران خاتمه می‌یافت.

در واقع بیشترین حجم گسترش جنگ‌افزار و مأموریت‌های انجام‌شده در سطح کشور در پدافند هوایی مربوط به حفظ و حراست از فرایند صدور نفت ایران (از تولید تا صدور) است.

بررسی و مطالعه عملکرد پدافند هوایی ایران در دفاع از خارک و فرایند صدور نفت ایران، ضمن ثبت دست‌آوردی اساسی از تاریخ ایران، به عملکرد و گذشته پدافند هوایی به‌عنوان سازمان نظامی تاثیرگذار بر سرنوشت کشور اشاره می‌کند. همین مسئله منجر به یادآوری تجربیات گذشته و انتقال آن به نسل جوان‌تر خواهد شد. اگرچه بیان رشادت‌های فرزندان این سرزمین در سال‌های جنگ تحمیلی منجر به ایجاد احساس عزت و برافرازی و تحت تأثیر قرارگرفتن مخاطبین خواهد بود.

اگر این ثبت و ضبط انجام نشود، بخش مهمی از عملکرد پدافند هوایی و همچنین صنعت نفت کشور در خارک فراموش خواهد شد. فراموشی و عدم درس‌آموزی از گذشته منجر به تکرار رخدادهای پیشین با هزینه بیشتر خواهد شد.

در این کتاب از اسناد و مدارک کتابخانه‌ای استفاده شده و به روش تاریخی-توصیفی به رشته تحریر درآمده است. شایسته است که این کتاب به شهدای عزیز دفاع از خاک در سال‌های دفاع مقدس تقدیم شود.

www.ketab.ir